

Muhamed Huković

MUSLIMANSKI KNJIŽEVNICI U *GAJRETU*

Glavna skupština društva *Gajret*, godine 1909. odlučila je da se list *Gajret*, koji je dotada donosio gotovo samo društvene vijesti, pretvori u književni list, što je on početkom 1910. godine i postao. Očekivanja da će se u listu pojaviti i dotada poznata imena: S. Bašagić, E. Mulabdić, O. N. Hadžić i drugi nisu se ispunila što pisac osvrta u Biseru pod naslovom *Tro-godišnji književni rad Gajreta*, potpisan inicijalima H. J. objašnjava posljedicom političkih i stranačkih trzavica, rušenjem starog odbora i unošenjem ćirilicnog pisma u list. S pohvalom se ističu neki književni radnici kod kojih su prevladali opći interesi naroda pred stranačkim, često ličnim interesima pojedinaca. Opravdano se u ovom osvrtu ističe da su to razlozi zbog kojih list nije mogao dostići literarni domet koji je imao list *Behar*.

Gajretovu prozu predstavili su svojim priložima Hamdija Mulić /Ata Ner'es/, Hazim Muftić, Hafiz R./ pod kojim imenom se, vjerojatno, krije Šemsudin Sarajlić/, Hifzi Bjelevac, Mustafa Čelić Gazanfer. Zajednička tema većine priloga je buđenje svijesti muslimanskog naroda, osuda negativnih pojava koje su ozbiljno zaprijetile moralnom, materijalnom i obiteljskom padu društva. I u prozi kao i nekim pjesničkim tvorevinama osuđuje se nekritičko povodenje za tuđim običajima; stilom života, stranim natruhama u jeziku i govoru, slijepo podržavanje tradicijama Muslimana stranog načina života. Problem iseljavanja tretiran je iz više aspekata, ali s posebno oštrom osudom neodgovornog odnosa prema iseljavanju, na ravnodušan mir, fatalističko ponašanje, a u nekim slučajevima i neozbiljan odnos prema tako vitalnim pitanjima sudbine ovog naroda. U socijalnoj sferi ukazuje se na pogubno, razarajuće djelovanje nekih asocijalnih pojava kao što su alkoholizam, pojava prostitucije, kocka, bezdušno trošenje novca. Fatalan uticaj u maloj bosanskoj kasabi bilo je otvaranje birtije s pjevačicom "iz prijeka" pa je i to česta tema u proznim književnim priložima svih listova koji su izlazili u doba austrougarske vladavine.

Prilozi s poučnim sadržajima nalaze se među najbrojnijim priložima - zahtjevi za reformom nastave, obrazovanjem ženske djece, pa ta didaktičko-prosvjetiteljska komponenta, koja nekada ostaje na razini publicistike, veoma rijetko ima elemente literarnog ostvarenja. Ima u nekim crticama i najave prvih klasnih nesporazuma, pojava industrijske tehnologije

u procesu rada, zatečenost radnika s ručnom proizvodnjom pri uvođenju tehničkih sredstava i mašina itd.

HAZIM MUFTIĆ spisateljski rad započeo je u *Beharu* kratkim crticama, a bogatu aktivnost u listu *Gajret*, posebno u godinama 1910. i 1911. da bi naglo poslije dva priloga u 1912.g. prekinuo sa suradnjom. Ukupno je objavio osamnaest tematski raznovrsnih priloga od kojih prevladavaju teme s poučnim sadržajima. Pouka je nenametljiva, iako je nekada izravno saopćena ili u obliku piščeva komentara, ili je izriče jedna od ličnosti, ili se ona sama čitaocu nameće slijedom toka radnje. Te male priče /crtice/ s tezom odraz su tadašnjih aktualnih zbivanja od kojih su neka imala izuzetan značaj za vjerski i društveni život Muslimana. Jedna pojava morala je ozbiljno zabrinjavati - problem otuđivanja muslimanske školske omladine koji su, boraveći u tuđini, stvorili kod sebe kompleks stida, osjećaj manje vrijednosti svoga nacionalnog bića i njegovih značajki u odnosu na evropske vrijednosne sudove. Po povratku u rodni kraj ustručavaju se ispoljavati svoja nacionalna obilježja, pripadnost svome narodu /*Podivljala ovca*/. Kritika pasivnog odnosa muslimanskog življa prema vitalnim pitanjima života izražena je u priči *Spavanje hodajući*, a u crtici *Zaključak* u kahvi pisac iznosi jednu negativnu osobinu svojih sugrađana - da bi se trgli iz letargije potreban im je vanjski poticaj. Uspjela je poredba znanosti s plemenitim metalima /*dževahirom*/ s porukom da treba prevladati svoje vjerske razlike, ako će znanje biti u službi prosvjećivanja i kulturnog preporoda /*Nauka-dževahir*/. Primjereno je izražen kontrast idilične slike prirode i sela i siromaštva ljudi /*Sestral*/, a u priči *Komljenje kukuruza* govori se o prvoj pojavi tehničkih sredstava u obradi zemlje. Kritika zapuštenosti početnih vjerskih škola, loš utjecaj takvog stanja na odgoj djece, težak materijalni položaj vjeroučitelja slikovito je prikazan u crtici *Sibjan mekteb*. Izravna pouka izrečena je u priči *Dvije hićaje* s osnovnom tezom da sve što nije u skladu s Božijim uputama ima negativan odraz u svakodnevnom životu. I ostale crtice /*Lafunger*, *Svoj svome*, *Ženidba Hifzi-bega Đumišića*, *Baba Hajdar*, *Muharemagino brvno*, *Dva druga*, *Stara Hata*, *Čudan učenjak*/ sadrže poruke koje se odnose na aktualne događaje. Među prilozima se izdvaja crtica *Medenijet*, u kojoj se iznosi težak položaj turske manjine i ostalih građana muslimanske vjeroispovijesti u Bugarskoj.

HAMDİJA MULIĆ - ATA NERČES u nizu crtica pod naslovom *Sličice sa Neretve* objavljenih u nastavcima u godištima 1910. i 1911. osvrće se na mnoga aktualna pitanja vjerskog i nacionalnog života Musli-

mana. Prvi prilog objavljen pod tim naslovom doima se upozoravajućom porukom pisca muslimanskoj inteligenciji školovanoj na Zapadu zbog njenog snishodljivog odnosa prema vanjskim manifestacijama te česte kvazikulture. Pokušaji nakalempljivanja evropskih običaja, uzusa ponašanja na patrijarhalnu sredinu čine se smiješnim, pa se u mahalama mladići pozdravljaju sa "servus", "klanjam se" i slično. Jedan od rijetkih mladića, obrazovanih na evropskim školama, ukazuje svojoj djevojci na svu besmislenost napuštanja običaja svoga zavičaja, posebno izbjegavanja upotrebe izvornog maternjeg jezika. Njegovo upozorenje djevojci da čuva materinsku riječ ganutljivo djeluje na čitaoca: "Nemoj, Ašida, duše ti, više zboriti onako kako ne čuješ da ti tvoja majka zbori, vidi samo kako mi nakazno govoriš. Ne stidi se svoga roda, niti svoje sudbine, meni je sve naše milo i sveto. U ponašanju i u životu budi onako mirna i čestita kao tvoja majka." Divna pouka nama, današnjim generacijama koji ne imadoše dovoljno sluha za ovaj kao i za apel Omera Hume, koji na kraju 19. stoljeća uskliknu:

*Brez šubhe je babin jezik najlašnji,
Svatko njime vama vikom besidi.*

Drugi prilozi pod ovim naslovom pisani su s poučnom tezom da se Muslimani treba da prilagođavaju duhu vremena, da prihvataju nove oblike privrednog i trgovačkog poduzetništva, da se obrazuju i samoo-brazuju, da posvete pažnju obrazovanju ženske mladeži/ prilog pod naslovom *Mehmed/*. "Radi u vremenu kako prilike tog vremena iziskuju", poručuje muderis prisutnima. Nema muslimanskog pisca iz perioda austrijske okupacije Bosne i Hercegovine koji nije opisao razarajući učinak prodiranja alkoholizma sa svim njegovim posljedicama: materijalni kolaps cijelih porodica, fizičko, psihološko i moralno propadanje pojedinaca i tragične sudbine ličnosti. Mnogi takvi moralno posrnuli pojedinci, iako kasne, vraćaju se normalnom životu i nerijetko postaju propovjednici trezvenjačkih ideja. Mulićeva crtica *Ovdje ti je, Haso*, razgovor podsjeća na pripovijetku *Prvi put s ocem na jutrenje Laze Lazarevića*, jer je Huso kao i Mitar, doživio moralni preporod - dolazi na njivu i uključuje se u obavljanje svakodnevnih poslova. Veoma sličan sadržaj je opisan i u crtici pod naslovom *Pokraj Drine* autora HAFIZA R /vjerojatno se pod tim imenom krije Šemsudin Sarajlić/ gdje se "zalutali" pojedinac - sin nekadašnjeg uglednog i bogatog sugrađanina - vraća rodnoj kući i postaje gorljivi zagovornik borbe protiv alkoholizma.

U crtici *Sličice s Trčivode* prilično uspjelo je istaknuta poredba razmišljanja i ponašanja naših izleta na obližnje izletišta kod Sarajeva.

Dok evropski čovjek zna koristiti sve blagodati kraja u kojem privremeno živi, dotle naši ljudi uz rakiju, potpuno i fizički i psihički opušteni, lažno se predstavljajući kao vjernici i domoljupci, kriju prave motive napuštanja svoje rodne grude.

U crtici Oko Drine i Lima sukob starog i novog manifestira se prilikom gradnje objekta na gradskom groblju. Pisac je i ovdje, kao i u crtici Dva pisma, na strani nosilaca naprednih shvatanja koji se bore protiv zaostalosti, sujevjerja, nesnalaženja, ali i protiv ropskog i nekritičkog prihvatjanja tuđih i muslimanskom duhu i mentalitetu stranih shvatanja.

Među piscima proznih sastava svakako je najznačajniji **HIFZI BJELEVIC**, koji će literarno najuspješnije iskazati svu dramatičnost života muslimanskog naroda koji se, zatečen okupacijom jedne evropske sile, ne može uključiti u nove tokove života, pa doživljava traume pogibeljne za lični i obiteljski život Muslimana. U njegovim kraćim proznim radovima prisutne su i pojave prvih klasnih razvrstavanja, prvo početne oblike industrijskog načina proizvodnje, uvođenje strojeva u tehnološke procese. Naivne su reakcije radnika koji ručno obavlja fizički naporne poslove, na prve nagovore sindikalnih funkcionera da bi štrajkom popravio svoj težak položaj. Tako radnik, koji ručno tuca kamen za posipanje ceste, naziva takve černimetima /neblagodarnim ljudima/ koji su se najeli pa uzeli fur-sat", a kada je prvi put ugledao mašinu za mljevenje kamena, on čekićem udara po točku.

H. Bjelevac je autor najuspješnijeg proznog priloga u ovom periodu izlaženja Gajreta. To je priča u nastavcima pod naslovom *Na kraju*. U njoj je opisana tragična sudbina troje mladih ljudi i tek rođenog djeteta u maniru naturalističkih opisa najtamnijih strana ljudskog života. Začudo da ova Bjelevčeva proza nije skrenula pažnju literarnih poslenika, posebno filmskih radnika, budući da je veoma pogodna za dramsku i filmsku obradu. Tekst je pun neočekivanih obrta, sa dosta uspjelom i minucioznom psihološkim analizama pojedinih situacija. Jedan nepromišljen gest jednog od učesnika zbivanja izaziva tragediju ostalih ličnosti koje su u vrtlogu događaja bez svoje krivice postale žrtve posljedica obmane neiskusne mlade djevojke.

Pisac osuđuje inteligenciju koja nema sluha za istinske probleme života i zna više o događajima van svoje zemlje, nego što zna o onome što se pred njenim očima dešava. Isti društveni tretman imaju i oni koji se iskreno zalažu za narodne potrebe i oni koji pasivno posmatraju što se oko njih dešava, pa Salko, jedna ličnost iz priče, kaže: "Svi su jednaci, i oni koji se za sve brinu i o svemu vode računa kao i oni koji bi mogli pomoći,

a ne pomažu."

MUSA ĆAZIM ĆATIĆ će ciklusom religioznih soneta */Ibrahim-pejgamber, Musa, Isa, a.s., Zemzem vrelo, Hidžret/* obogatiti ovu tematiku koja će također biti predmet interesiranja i pjesnika Osmana -ikića. Dok se -ikić zadržava na opisu spremnosti Ibrahima, a.s., da žrtvuje sina, dotle Ćatić sa dosta pjesničke vještine iznosi preobraćanje Ibrahima sa mnogob-ožačke vjere u islam. U ostalim pjesmama ovog ciklusa u alegorijskim slikama opisuje se poslanstvo Musaa i Isaa, a.s., te čudotvorna pojava vrele Zemzem u pustinji, kao i spasonosno preseljenje muslimana iz Meke u Medinu. Druge pjesme iz ovog ciklusa objavljene su u Pjesmama od 1900.-1908. */Muhammed, a.s, Islam, Kur'an, a.š., Sveta špilja, Hazreti Omer, r.a. i Bedr /*.

U pjesmi *Jesenski plač* prenaplašeno se slika tamna jesenska noć koja svojim tmurnim raspoloženjem razbuktava pjesnikovu bol. A i vasiona i svi njeni mrtvi i živi dijelovi su "zvuci jedne pjesme bone". U pjesmi *Moja ljubav*, posvećenoj Atifi, pjesnik s tugom iznosi da sve nje-gove želje, nade, čežnje i snovi plove na trošnoj lađi i da će ih divlja bura rastrgati i u more baciti. Na zavidno literarnom iskazu jedre stihove sone-ta posvećuje Osmanu Đikiću. Soneti su, posebno pri sonetima prirodi, ljubavi, suncu kao simbolima i izvorištima radosti i sreće.

*Hej, c'jela Narav zapeta je struna,
Na kojoj sunce veličajno sklada
Himnu ljubavi: veselja i nada*

Prvi sonet

I tako tokom sljedećih soneta sve je u znaku vedrih i optimističkih tonova:

*Podimo tamo na one vrhunce,
Usnom i okom srkaćemo sunce*

Drugi sonet

"Podimo, ja ću tam te nosit sada,
Na svome krilu kao vihor jaki"

Treći sonet

*Vidiš li njene bokove i grudi,
Vidiš li, kakva on je vedra stasa,
Krv im i zdravlje licem se talasa*

Na svemirskim, lunarnim prostorima šeće se pjesnikova djeva Venus, u plaštu od etira i prosiplje s mliječnog tijela svoga pelud koji pjes-nika opija, razdražuje nerve.

Venus

Dirljivim stihovima i potresnim slikama opisao je pjesnik svoj susret s očinskim razrušenim domom koji ga je nadahnua prvim zvucima "bogodane pjesme":

*Ah, ja sam nekad ko maleno ptiče,
U tvom krilu prva krila steko:
S majčinih usni slušao sam priče
Tople i slatke ko i njeno mlijeko.*

U sonetima *Boje i mirisi* posvećenim Šemsi H. pjesnik na metaforičan način saopćava čitaocu svoje raspoloženje, svoj doživljaj pojava u prirodi i svijetu. Tako saznajemo da su od cvijeća pjesniku najdraže plave ljubice, od mirisa miris duše voljene, a kovrdžasta kosa najviše oduševljava pjesnika, a od svih zvukova pjesniku najviše gode kristalni akordi dragog smijeha svoje drage.

U pjesmi *Ja sam vjerni rob ljepote* sudbinski je pjesnikova duša već od rođenja "plovila u muzici šumnih sfera", a pjesnik postao "vjerni rob ljepote".

Pjesnikove izljeve sreće i radosti pojačavaju u svakom ponovljenom stihu riječi: dušo moja, po hazbašči u sonetima pod naslovom *Tri gazela* posvećenih Mirzi Safvetu. I leksika je primjerena pjesnikoj razdraganosti: izvor, hurija, čarno oko, pramenje kose, lahor, poljubac, milovalo, oganj, opijale, silnim žarom, razuzdano, srna, vrelo, sabah zora, zefir, amber cvijeće, hasbašta i još velik broj iskaza koji asociraju na ustreptalost pjesnikove duše.

Osim ovih spomenutih Čatić je u listu *Gajret* objavio i pjesme *Iz ljubavnih melodija, Kao što ljubice cvatu, Moje pjesme* te nekoliko prijevoda ili prepjeva sa turskog i perzijskog jezika.

ŠEMSUDIN SARAJLIĆ će se javiti u godištima 1910. 1911. i 1912. lista pjesama romantičarsko-ljubavnog zanosa s izmiješanim sumornim, sjetnim i vedrim tonovima. Jesenje sivilo suprotstavljeno je pjesnikovu zažarenom srcu:

*Samo moje srce vruće,
Sa ljubavi zažareno,
Dan jeseni skrhat neće
Kad u netrag sve bi djen'o*

Pjesma *Probudila se...* nazdravičarske je naravi, pripada budničarskoj poeziji, skladnih akorda, s gradacijama i nade i malodušnosti. Iako uspavan, pjesma se probudila, pa se pjesnik pita: - da li će ona:

okvasit grudu mojih pradjedova i

*neće li procvast pomlađenom snagom
neće li sunce srećnijeg života
zasjat nad mojom domajom mi dragom*

Sumorni tonovi, nezadovoljstvo i razočarenje stvarnošću, trenuci malodušnosti zbog iznevjerenih mladenačkih ideala izraženi su i u pjesmama *Ko harfa sam* i *Slomljeno srce*:

Ko harfa sam razbijena

.....

Srce moje tugom otvoreno

Srce moje u sol zakopano

Ali u pjesnikovom srcu bar u tragovima živi sjećanje na nekadašnji zanos:

Tek u srcu nešto osta

Što na zanos katkad sjeća,

pa u bolnom krik, kao u magnovenju, priželjkuje ostvarenja mladenačkih snova:

Čekajući kad će opet doći,

Stari dani, stare tople noći.

Kad sam svoju mladost provodio

Kad sam pjevo i kad sam ljubio

Jesenskim tonovima prožeta je i pjesma *O, kako je tužan jesenski dan*, ali i sa naizmjeničnim vedrim raspoloženjem, što se ponavlja i u strofama u kojima se uz pridjev tužan pojavljuje i pridjev lijep, koji se, što nije beznačajno, nalazi u posljednjoj strofi. Da prevladava ipak nesalomljiv duh svjedoče završni stihovi:

O robe gladni, ne žali krvi,

Da zlobno srce tirana smiri

U pjesmi *Veče* događaji i zbivanja u prirodi povezani su s ljudskim sudbinama. Jedna od rijetkih pjesama u kojoj se pjesniku vraća nada, vjera u život je ona pod naslovom *Na busu ljubavi* - posvećenoj Zumreti, dok se u pjesmi *Piano* sva priroda saosjeća s ustreptalim srcem pjesnika:

Dršće zemlja

dršću vali,

dršće lišće,

ruža malih

drhte srca otkucaji!

U proznom sastavu *Danica je čekala mjeseca*, u inače ljubavnoj fabuli s neobičnim i iznenadnim zapletima i raspletom, izražena je oštra kritika ponašanja Muslimana Bosne i Hercegovine, koji ne shvaćaju

ozbiljnost položaja u kojem se nalaze, odaju se provodima, troše nemilice novac i nastoje održati staleški ponos, spremni i na velike materijalne žrtve.

Poezija **FADILA KURTAGIĆA**, kratke forme, ispunjena je simboličkim znamenjima, neobjašnjivim slutnjama, odnosno saznanjima da mladalački ideali nestaju, da se gase pokopane nade, a tek misao o apstraktnoj ženi unosi bar za tren ravnotežu između radosti i boli: Sumorna raspoloženja u velikom broju pjesama ostavljaju na čitaoca težak dojam zbog pjesnikova uvjerenja da su uzaludni svi pokušaji da bi tamne slutnje iščezle iz pjesnikove duše. Badava se i anđeo trudi:

*Nemoj se truditi, anđele mili,
Davno je zaštita utjeha moja
Za gore tamne"*

Anđeo utjehe

*Neka neobjašnjiva sudbina:
"Asketski tada je gušila
Dušu mi i vjerovanje"*

Ja snatrih

lamentira pjesnik.

Taj asketizam, samoća budi u pjesniku vapaj za danima mladosti:
Silhouette

A u pjesmi simboličkoga naslova Ilusia ustreptala duša čuje davne akorde mladosti, iluzija i nada. U tim, kako kaže prof. M. Rizvić, "kobnim nemirima, neka nepostojeća u pjesničkim stihovima zamišljena žena će darivati pjesniku":

lijere iz mističkih veza

Posjet

*ili će zajedno s pjesnikom:
ploviti po pučini
mliječnoj lijerova snenih*

Margit

ili će poslije radosnog posjeta gospoји /zamišljenoј ženi/ pjesnik ipak iščeznuti:

*smijući se s plačem,
i plačući u osmijehu*

U pjesničkom opusu **OSMANA ĐIKIĆA** religiozne pjesme posvećene poslanstvu nekoliko vjerovjesnika zauzimaju posebno mjesto. U onoj koja se odnosi na Ibrahima, a.s., pod naslovom *Hazreti Ibrahim*

iznesen je poznati događaj iz povijesti objava - spremnost Ibrahima, a.s., da žrtvuje sina Ismaila. Kada je Bog, dž.š., vidio istinsku spremnost očevu da žrtvuje sina, učinio je da se mač nije mogao nadnijeti nad glavu Ismaila, nego je zasjekao kamen, koji se i danas nalazi u selu Mini kod Meke rasječen. Bog je zbog odanosti oca i sina njegovoj volji, spasio Ibrahimova sina, a umjesto njega iznenada se pojavi ovan koji kao kurban ostade simbolom prinošenja žrtve velikom Stvoritelju.

Druge dvije pjesme odnose se na vjerovjesnike Isaa, a.s. i Muhammeda, a.s. U ovoj drugoj opisane su pripreme ubistva Muhammeda, a.s., na čelu kojih stoji Ebu Džehl. Međutim, kad su zavjerenici upali u kuću, oči su im se zaslijepile i Muhammed, a.s., iziđe neopažen iz kuće.

U pjesmi *Derviš* izražena je vjera u Allahovu pomoć i pouka da nikada ne treba izgubiti nadu u Božiju podršku, koja je pomogla i ovom dervišu da savlada trenutke fizičke klonulosti.

Oštroj kritici izvrgnuo je licemjerje strogih pobožnjaka u pjesmi *Muraija*, a u pjesmi *Hubul vatani minel imani* dovodi u vezu islamske obaveze s dužnostima vjernika prema domovini. S obzirom na tematiku u drugim pjesmama, nema nikakve sumnje da je i ovoj pjesmi autor Đikić, kakvu sumnju izražava autor prikaza književnog rada lista *Gajret* u listu Biser.

Od četiriju *Gajretovih* pjesnikinja: Vahide, Šefike Nesterin Bjelevac, P. K. Fatme najobimniji je pjesnički opus Hatidže Đikićeve. I kod Đikićeve prevladavaju tužni tonovi, posebno je dirljiv nekrolog bratu Osmanu, s puno toplih izljeva ljubavi prema bratu, ali i prema svome narodu. Ali i prije bratovljeve smrti pjesnikinji je neki tužni čas zagorčio život:

*Ah, od onog kobnog časa
Dušu ljuti tišti bol,
ko ubodi od handžara*

Ah, od onog kobnog časa

Bol pjesnikinje ne može ništa izliječiti osim:

*Ah, da mogu samo časak
prošloj sreći da se vratim*

Ja bolujem

Vapaj pjesnikinje zbog bešćutnosti svijeta:

*Tamo niko čuti neće
moga srca uzdisaje*

Moje misli

jer "svugdje je tama, nigdje zvijezda, da zasije"

Opet jesen

Zbog toga što okolina nema sluha za njen nespokoj, mora skrivati duboko u srcu svoja osjećanja:

*Što mi mlado srce pati,
što u duši svojoj skrivah
nigda niko neće znati*

Bolovi

A u pjesmi *Ne ostavljaj* izražen je protest zbog olahkog napuštanja rodne grude:

*Ti si dijete zemlje bola,
dijete tuge - dijete plača,
al ne kloni radi sudbe,
borba tvoja nek je jača*

Pjesnikinja se ipak ne predaje - zvone neustrašivi poklici:
*Nek me nose bijesni vali,
U krilo im rado hrlim*

Boni akordi

U vrtlogu tadašnjih zbivanja i pjesnik B.K. Muftić ne vidi neku svijetlu budućnost za svoj narod - pjesnika pritišće neka teška mora:

*Već tupi bol mi i osmijeh gorak
hladnoćom teškom stalno dušu muče*

Kob

A zla sudbina prati i proganja pjesnika:

*Opet bih gonjen osjećajem čistim,
S ljubavlju žarkom vama bijednim prišo.
Važnim životom ja živio istim
I sve bih druge želje, strasti stišo*

Odbačenim

A u pjesmi *Svijet* na Kranjčevićev način uzdiže ljudske boli, jer svako pojedinačno srce ljudsko je "svijet za se, pa kao što Kranjčević pjeva:

*Nije ljudska suza da se po njoj gazi,
već ko sjajna zvijezda da u zvijezde plane",
tako i Muftić kliče:*

*I u suzi svakoj iskrenoj dubokoj,
Vjekovi lice ogledaju svoje*

Miris zemlje pjesnika guši, on se obraća izvoru snage, svjetlosti, želi se dići u vanzemaljske sfere:

O sunce svemoćno...

*daj mi da izgovorim, na vječnoj vatri tvojoj
i zemlji blatnoj da ne dam nijedan dio sebe*

Molitva

Upitanost pjesnika koji neodlučan stoji pred saznanjem da u svijetu ipak prevladava tamna strana života:

*Ne znam je li krik to uvređena srca,
Il pobožne duše nebu topla hvala,
Ili je to jecaj roba koji grca,
Il osjećanje kobno novih zala*

Duša

Utjehu, mir i zadovoljstvo donosi duboka, iskrena vjera, pa se pjesnik obraća Bogu riječima:

*I ja pružam srce vječitom Bogu,
i carstvima vječnim neprestano hrlim*

Čovjek

Iako je pjesnik svjestan da:

*Znamo avaj da se nešto priječi,
Zlokobno i suro među pute naše*

Pomirenje

The Moslem Writers in the *Gajret*

In accordance to the decision passed by the Main Assembly of the *Gajret* Society, the journal with the same name began to publish literary pieces in the beginning of 1910. However, it did not manage to attract the famous names, such as Safvet-beg Bašagić, Edhem Mulabdić and Osman Nuri Hadžić, who did not agree with the new political orientation of the *Gajret* Society.

A fiction in the *Gajret* journal was represented by Hamdija Mulić, Hazim Muftić, Hifzi Bjelevac, Mustafa Čelić-Gazanfer, Šemsudin Sarajlić under the pen name of Hafiz R. In their works one can usually find the same, common theme. Awakening the Bosniak people's minds -criticism of negative tendencies and events, a blind imitation of foreign customs and habits, foreign words and expressions in language and speech, a blind support of the old ways of life, etc. The problem of immigration to Turkey was treated in particular. Warnings were issued against asocial behavior, such as alcoholism, prostitution, and gambling, spending larger sums of money. A considerable portion of texts dealt with the reform of schools, education

of female children, as well as the application of new technologies in economy.

Hamdija Muftić usually wrote on topics with didactic undertones, whereas Hamdija Mulić mostly discussed the issues of religious and ethnic life in Bosniak people. Hifzi Bjelevac was the author of an interesting short story *Na kraju* /In the End/, whereas Musa Ćazim Ćatić published a cycle of religious sonnets. Šemsudin Sarajlić published a number of songs full of romantic and love themes where he mixed sad and grave with serene tones. Osman Đikić dedicated his literary work to the activities of several prophets, and the poet B. K. Muftić did not see a bright future for his people.